

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА
В ШКІЛЬНИХ, ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ
ТА СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ
(дошкільний вік)

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта
Освітня програма
Корекційна психопедагогіка та логопедія

УДК: 378.147.091.33-027.22(073)

П 78

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Протокол № 2 від 20.10.2021 р.)

Рецензенти:

М.К. Шеремет – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Р.М. Пріма – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

Педагогічна практика в шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах (дошкільний вік) : методичні рекомендації до нормативної навчальної дисципліни підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта, за освітньою програмою Корекційна психопедагогіка та логопедія / **Укл. Сергеева В. Ф.** Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2021. 32 с.

Методичні рекомендації спрямовані на ознайомлення з нормативною навчальною дисципліною "Педагогічна практика у шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах (дошкільний вік)", метою якої відповідно до вимог підготовки здобувачів вищої освіти, що навчаються за Освітньою програмою "Корекційна психопедагогіка та логопедія" (галузь знань 01 Освіта, спеціальність 016 Спеціальна освіта) є удосконалення й поглиблення професійної компетентності студентів – майбутніх спеціальних педагогів.

У методичних рекомендаціях подано алгоритм проходження педагогічної практики, визначено її складові та окреслено результати.

Методичні рекомендації презентуються студентам та викладачам педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти.

УДК: 378.147.091.33-027.22(073)

П 78

© Сергеева В. Ф., 2021
© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2021

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2. АНОТАЦІЯ КУРСУ.....	4
3. КОМПЕТЕНЦІЇ.....	7
4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	11
5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ.....	18
6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	21
7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	22
8. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ (національна та ECTS).....	27
9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ	27

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	01 Освіта 016 Спеціальна освіта	Нормативна
		Рік навчання 3
Кількість годин/кредитів 120 / 4	Корекційна психопедагогіка та логопедія	Семестр 6-ий
		Лекції -
ІНДЗ: є	Бакалавр	Практичні -
		Лабораторні -
		Індивідуальні -
		Самостійна робота 112 год.
		Консультації 8 год.
		Форма контролю: залік

2. АНОТАЦІЯ ДИСЦИПЛІНИ

Призначенням навчальної дисципліни "Педагогічна практика у шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах (дошкільний вік)" є підготовка студентів до самостійного виконання функцій педагога-дефектолога в умовах освітнього процесу у спеціальних та інклюзивних закладах дошкільної, середньої освіти та соціально-реабілітаційних центрах для дітей з особливими освітніми потребами (порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення, порушеннями інтелектуального розвитку, розладами спектру аутизму та з іншими складними порушеннями розвитку).

Практика орієнтована на дошкільний період (від 3 до 6-8 років) розвитку дитини. Цей період може бути довшим у окремих категорій дітей з складними порушеннями психічної та (або) фізичної сфери. Тому діти одного віку можуть

знаходитись на навчанні у школі, а окремі з них продовжувати перебувати у спеціальних закладах дошкільної освіти.*

*В основу розробки програми практики було покладено такі документи, як Конституція України (ст. 53), Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (зауваження загального порядку № 4 (2016) від 02.09.2016), Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 23 травня 2017 року № 2053-VIII ; Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг" від 06.09.2018 № 2541-VIII, Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII, Закон України "Про дошкільну освіту" (зі змінами та доповненнями) (Абзац п'ятий частини першої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017). Зокрема, у Закон України "Про дошкільну освіту" сказано: "Для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації корекційної та лікувально-відновлювальної роботи при спеціальних школах (школах-інтернатах), санаторних школах (школах-інтернатах), навчально-реабілітаційних центрах можуть створюватися їхні структурні підрозділи – дошкільні групи", "Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу для дітей віком від одного до шести (семи, восьми) років, у складі якого можуть бути групи загального розвитку, компенсуючого типу, інклюзивні, сімейні, прогулянкові, в яких забезпечується дошкільна освіта з урахуванням стану здоров'я дітей, їх розумового, психологічного, фізичного розвитку".

Програма нормативної навчальної дисципліни "Педагогічна практика у шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах (дошкільний вік)" складена відповідно до вимог підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Метою педагогічної практики є удосконалення й поглиблення професійної компетентності бакалавра: реалізація педагогічних вмінь проведення навчальних та корекційно-розвиткових занять, виховних заходів з дітьми з ООП у закладах спеціалізованої освіти (заклади спеціальної дошкільної, середньої освіти; заклади освіти з інклюзивною формою навчання; соціально-реабілітаційні центри); формування вміння використання різноманітних технологій та методик викладання навчальних предметів, застосування новітніх науково-технічних досягнень у галузі освітньо-корекційної роботи; практичне ознайомлення з системою виховної діяльності у закладах освіти, системою і змістом роботи соціально-реабілітаційного центру; розвиток умінь проведення різноманітних форм навчальної, виховної, корекційної, розв'язкової роботи з дітьми означеної категорії; опанування практичних навичок та умінь надання необхідної психолого-педагогічної допомоги, створення відповідного освітньо-розвиткового середовища.

Основними завданнями педагогічної практики є:

- ознайомлення зі структурою й особливостями функціонування закладів

спеціальної дошкільної, середньої освіти, закладів освіти з інклюзивною формою навчання, соціально-реабілітаційних центрів, їхнім матеріально-технічним забезпеченням;

- ознайомлення з педагогічним досвідом педагогів-дефектологів, працівників соціально-реабілітаційних центрів; формування у студентів оціночних та рефлексивних умінь, необхідних для здійснення аналізу досвіду професійної діяльності вчителя-дефектолога і вихователя дітей з порушеннями психофізичного розвитку;

- поглиблення та закріплення теоретичних знань студентів з предметів фахової підготовки при здійсненні освітньої, виховної, корекційно-розвиткової роботи з дітьми означеної категорії, забезпечення їхньої реабілітації та соціалізації;

- формування у студентів системи корекційно-педагогічних умінь, навичок і якостей особистості, необхідних для виконання функцій педагога (учителя-дефектолога і вихователя) спеціального та інклюзивного закладу освіти, соціально-реабілітаційного центру (дитячого містечка);

- опанування умінь надання дітям з особливими потребами комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги, зокрема дітям, які опинились в умовах соціально-реабілітаційного центру; проведення психолого-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини;

- формування умінь облаштовувати відповідне освітньо-розвиткове середовище, створювати ергономічно-комфортні умови для здобуття дітьми освіти у спеціальних та інклюзивних закладах, розробляти навчально-методичне забезпечення освітньо-корекційного процесу;

- удосконалення умінь педагогічної комунікації; формування умінь й навичок взаємодії із сім'ями дітей;

- формування професійної мотивації майбутнього спеціального педагога, стимулювання бажання працювати з дітьми, які мають особливі освітні потреби, виховання у студентів цікавості до майбутньої професії;

- вироблення у студентів творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності, придбання ними навиків аналізу результатів своєї праці, формування потреби в самоосвіті.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна "Педагогічна практика у шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах (дошкільний вік)" пов'язується з циклом педагогічних та психологічних дисциплін, а саме: "Основи педагогічної майстерності" "Основи інклюзивної

освіти", "Теорія та історія корекційної педагогіки", "Сучасні педагогічні технології", "Методика виховної роботи", "Вікова, педагогічна та спеціальна психологія", "Професійна адаптація спеціального педагога" та ін.

Зазначені дисципліни є підготовчими для формування системи знань, умінь і навичок із навчальної дисципліни "Педагогічна практика у шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах (дошкільний вік)".

Базою педагогічної практики є спеціальні заклади дошкільної освіти, заклади дошкільної та середньої освіти з інклюзивною формою навчання, заклади для осіб, які потребують соціальної допомоги та реабілітації – соціально-реабілітаційні центри. В окремих випадках (навчання за направленням, на контрактній основі, обмеженість місць на основних базах практики, стан здоров'я студента-практиканта, сімейні обставини, договір про працевлаштування) з дозволу деканату та базової кафедри студенти можуть самостійно підбирати для себе місце проходження практики за умови відповідності вимогам програми практики. З закладами освіти, організаціями, на яких студенти проходять практику, завчасно укладається договір на її проведення і останні визначаються як бази практики. В договорі має бути передбачено дотримання базами практики безпеки життєдіяльності студентів. Для іноземних студентів бази практики обумовлюються контрактами або договорами про здобуття освіти відповідними категоріями студентів. Бази практики повинні відповідати вимогам програми практики та закріплюватися на термін 5 років.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

Під час педагогічної практики студенти мають набути такі **професійні компетентності** :

ІК. Засвоєння методології та методу спеціального підходу до педагогічних фактів і явищ; моделювання процесу корекційно-розвиткової допомоги дітям в умовах корекційно-освітньої діяльності; застосування отриманих знань про своєрідність розвитку дітей з різноманітними порушеннями психофізичного розвитку, про специфіку їх навчання та виховання у процесі планування та реалізації основних напрямків корекційної роботи з дітьми із особливими освітніми потребами.

Загальні :

ЗК 01. наявність ціннісно-орієнтаційної позиції; розуміння сутності і соціальної значущості майбутньої професії; планування і здійснення заходів щодо

створення, розвитку і корекції власного позитивного професійного іміджу корекційного педагога, вихователя, вчителя.

ЗК 02. розроблення стратегій педагогічної взаємодії з різними професійно-виробничими групами; застосування найбільш доцільних форм та методів роботи з колегами; знаходження і використання інформації, необхідної для ефективної роботи; володіння діагностичними методиками для визначення стану педагогічного процесу; висловлення та обґрунтування своєї позиції з питань організації освітнього процесу; аналіз можливих проблем, що виникають в процесі адаптації молодого фахівця та способи їх вирішення.

ЗК 03. уміння аналізувати та оцінювати власний професійний імідж педагога спеціальної освіти з огляду на сучасні вимоги суспільства до фахівця корекційно-педагогічного профілю.

ЗК 04. володіння базовими уявленнями про основи філософії освіти, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості дитини з порушеннями психофізичного розвитку;

ЗК 05. здатність до реалізації прав і обов'язків громадянина України; здатність робити свідомий соціальний вибір та застосовувати демократичні технології прийняття рішень; уміння діяти із соціальною відповідальністю та громадською свідомістю.

ЗК 06. здатність вибудовувати соціальну взаємодію на принципах толерантності, прагнення до самовдосконалення та саморозвитку на основі рефлексії своєї діяльності; здатність розуміти та сприймати етичні норми поведінки відносно осіб з порушеннями психофізичного розвитку; необхідності та дотримання норм здорового способу життя;

ЗК 07. здатність до міжособистісного спілкування, емоційної стабільності, толерантності; здатність працювати у команді, навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні.

Спеціальні (професійні) :

СК 01. володіння знаннями про категорії осіб з порушеннями психофізичного розвитку, які є суб'єктами спеціальної та інклюзивної освіти, розуміння значення комплексного підходу у наданні корекційних освітніх послуг в інклюзивному середовищі; володіння сучасними уявленнями про зміст, принципи організації, особливості навчально-методичного забезпечення та механізми практичної роботи з особами, які мають порушення психофізичного розвитку, у загальноосвітніх закладах з інклюзивним та інтегрованим навчанням, загальноосвітніх спеціальних закладах; здатність діяти згідно з принципами деонтології, пов'язаними з професійною діяльністю корекційного педагога;

усвідомлення педагогічних, психологічних та соціальних наслідків у сфері професійної діяльності;

СК 02. володіння базовими знаннями з педагогіки і психології, вміння їх реалізувати у корекційно-практичній діяльності; знання закономірностей особистісного розвитку людини на різних вікових етапах, психологічних механізмів навчання та виховання дитини задля забезпечення спрямованої соціалізації та інтеграції особистості з порушеннями психофізичного розвитку; здатність брати участь у міждисциплінарній та міжвідомчій взаємодії спеціалістів у вирішенні професійних завдань у галузі психолого-педагогічної діяльності з метою розробки і впровадження індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання;

СК 03. здатність до ділових комунікацій у професійній сфері; навички оперування фаховою термінологією; здатність організувати міжособистісні контакти, спілкування дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішньої інтеграції, спільну діяльність дітей та дорослих, спільну та індивідуальну діяльність дітей відповідно до вікових норм їх розвитку;

СК 04. здатність використовувати професійно-профільовані знання під час організації роботи мультидисциплінарної команди у загальноосвітніх закладах з інклюзивним та інтегрованим навчанням, загальноосвітніх спеціальних закладах у процесі складання та реалізації програм інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку;

СК 06. здатність організувати та здійснювати навчальну, корекційну, розвивальну та виховну роботу з особами, які мають порушення психофізичного розвитку, з урахуванням структури порушення, вікових та індивідуальних особливостей осіб, вимог освітніх стандартів, програм навчання та виховання в умовах інклюзивної освіти; здатність до роботи в міждисциплінарній команді під керівництвом лідера (корекційного педагога, вчителя інклюзивного класу) у процесі вирішення корекційно-педагогічних завдань.

Програмні результати навчання :

ПРН 2 – здатність з'ясувати способи виявлення і подолання порушень психофізичного розвитку у дітей раннього, дошкільного віку;

ПРН 3 – здатність продемонструвати базові теоретичні знання з педагогіки, теорії та історії корекційної педагогіки, психології, особливостей навчання, виховання і розвитку дітей раннього, дошкільного віку з різними видами порушень, володіння відомостями про систему корекційної роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання;

ПРН 4 – здатність продемонструвати на базовому рівні забезпечення

психолого-педагогічного супроводу осіб (дітей) з порушеннями психофізичного розвитку з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей та індивідуальних освітніх потреб у загальноосвітніх закладах з інклюзивним та інтегрованим навчанням, загальноосвітніх спеціальних закладах, реабілітаційних установах;

ПРН 6 – аналіз інформаційних джерел з метою ознайомлення з технологіями і методиками навчання дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку;

ПРН 9 – створення методичного забезпечення навчального-виховного процесу; проектування змісту і методики проведення виховних заходів для дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку;

ПРН 11 – здатність діяти згідно з принципами толерантності, пов'язаними з професійною діяльністю корекційного педагога; усвідомлення педагогічних, психологічних та соціальних наслідків у сфері професійної діяльності.

Знання:

- основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних та естетичних цінностей;
- основ науково-педагогічних досліджень, педагогічної майстерності, новітніх інформаційних технологій;
- основ корекційної педагогіки та інклюзивної освіти, необхідних для освоєння загальнопрофесійних дисциплін;
- закономірностей психофізичного розвитку дитини в онтогенезі та дизонтогенезі;
- складності структури дефекту та особливостей процесу порушеного розвитку мовлення;
- корекційних та компенсаторних можливостей дітей з порушеннями у розвитку.

Уміння та навички:

- застосування отриманих знань при вирішенні навчально-виховних, корекційно-розвиткових і методичних завдань;
- здійснення індивідуального та диференційованого підходу до вихованців (учнів);
- проведення діагностичного обстеження дітей із порушеннями психофізичного розвитку;
- диференціація різних видів порушень розвитку мовлення;
- практичне володіння нормами сучасної української літературної мови;

- здійснення науково-дослідної та методичної діяльності;
- співпраця з родинами вихованців.
- планування та організація корекційно-розвиткової та навчально-виховної роботи з дітьми із порушеннями психофізичного розвитку;
- застосування знань з педагогіки, психології, методик у процесі організації предметно-практичної та корекційно-розвиткової діяльності з дітьми;
- застосування результатів вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду у власній роботі з дітьми;
- здійснення психо-корекційного впливу на дітей із особливими освітніми потребами.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна програма практики розрахована на 120 годин (упродовж 6 семестру для денної форми навчання). Із них: самостійної роботи – 112 годин, консультацій – 8 годин.

Видом контролю є *залік*. На педагогічну практику у шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах (дошкільний вік) за вимогами кредитно-модульної системи відводиться 4 кредити ECTS.

Програмою педагогічної практики передбачено *три змістових модуля*.

Змістовий модуль 1: Організація діяльності студента-практиканта.

Ознайомлення з особливостями організації життєдіяльності дітей, планування та здійснення корекційно-педагогічного, реабілітаційного процесу в умовах спеціального, інклюзивного закладу освіти, соціально-реабілітаційного центру (дитячого містечка)

Реалізація завдань першого змістового модуля розпочинається з ознайомлення практикантів з особливостями освітнього процесу в базових закладах (спеціальних закладах, закладах дошкільної та середньої освіти з інклюзивною формою навчання, соціально-реабілітаційних центрах). Ознайомлення складає зміст *підготовчого етапу* практики студентів, який розпочинається з організації зустрічі з керівниками закладу або підрозділу, в який вони направлені. Студенти одержують інформацію про заклад освіти, його історію та традиції, головні напрями роботи, режим роботи та правила внутрішнього розпорядку. На установчій конференції здійснюється розподіл часу для спостереження студентами-практикантами за освітнім процесом та іншими напрямками та видами діяльності того чи іншого закладу. Студенти вивчають

структуру закладу освіти, відповідну документацію, ознайомлюються із навчальними планами, навчальними програмами, методичним забезпеченням освітнього, виховного й корекційного процесу. На підготовчому етапі практики передбачено відвідування занять, виховних заходів тощо, що проводяться у закладі, з наступним їх обговоренням з керівником практики за стандартною схемою. Під час практики студенти ведуть щоденники, у яких фіксують всі види своєї роботи з аналітичною оцінкою.

1.1. Заклади освіти: першою змістовою складовою модуля є ознайомлення з структурою закладу освіти; опрацювання документації закладу освіти; ознайомлення з функціональними обов'язками педагогів-дефектологів, керівників освітньо-корекційних кабінетів (кімнат), устаткуванням профільованих приміщень; вивчення і узагальнення інформації про форми і методи навчання й корекційно-розвиткової роботи у закладі освіти, підходи до системи викладання відповідних предметів, організацію спілкування із дітьми з особливими потребами; мотивацію навчальної діяльності.

1.2. Соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко): другою змістовою складовою модуля є вивчення і узагальнення інформації про основні завдання центру; опрацювання плану роботи, журналу обліку дітей, особових справ дітей та іншої документації центру; ознайомлення з формами і методами освітньо-корекційної, реабілітаційної діяльності, соціального захисту дітей; ознайомлення із структурними підрозділами центру; вивчення типових нормативів оснащення центру (наявність необхідної матеріально-технічної бази, зокрема приміщень, які відповідають санітарним і технічним вимогам); сприяння створенню соціально-побутових умов для забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, навчання, праці та змістовного дозвілля.

Результат: Складання індивідуального плану проходження практики: організація освітньо-корекційної, виховної, розвиткової, реабілітаційної діяльності; соціальної, психологічної, педагогічної, правової та інших видів допомоги та реабілітації; методичної роботи; співпраці з батьками дітей з особливими потребами.

Змістовий модуль II: Самостійне виконання студентами-практикантами обов'язків педагогічних працівників (відповідно до профілю закладу).

Навчально-методична робота

Реалізація завдань другого змістового модуля полягає у виконанні студентом-практикантом *різнопрофільної роботи освітнього, розвиткового,*

корекційного, реабілітаційного, психотерапевтичного, методичного, дослідницького та ін. спрямування. Важливим аспектом цієї роботи є проведення пробних та залікових форм роботи студентом-практикантом.

Програмою практики передбачено 10-12 різноманітних форм роботи : навчальні заняття, уроки, виховні заходи, групові та індивідуальні корекційно-розвиткові заняття тощо. Самостійному проведенню залікових занять передують розробка та затвердження викладачем-методистом плану-конспекту тої чи іншої форми роботи. Пробні форми роботи мають обговорюватися з викладачем-методистом з відповідним аналізом і знаходженням шляхів підвищення якості освітньої, виховної, корекційної компоненти тощо, обговоренням і усуненням допущених практикантом помилок. На залікові форми роботи запрошуються викладачі базової кафедри, керівник практики та студенти-практиканти. Після обговорення відкритої форми роботи викладачем-методистом та керівником практики студенту виставляється оцінка. Конспекти проведених практикантом залікових форм роботи та методичні розробки до них в обов'язковому порядку додаються у звітну документацію.

2.1. Заклади освіти: *змістове наповнення другого модуля передбачає виконання практикантами основних обов'язків педагога-дефектолога відповідно до профілю закладу:*

- здійснювати організацію освітньо-виховного процесу; проводити корекційно-розвиткову, корекційно-реабілітаційну роботу з дітьми (учнями) щодо усунення різних порушень розвитку (відповідно до структури порушення); корекційно-реабілітаційну роботу з (дітьми) учнями, що проводиться за розкладом в години, вільні від занять (уроків);

- відвідувати заняття (уроки) з метою вироблення єдиної спрямованості в роботі педагога-дефектолога (логопеда, олігофренопедагога, сурдопедагога, тифлопедагога, ортопедагога та ін.);

- брати участь у роботі педагогічної ради, методичних об'єднань тощо; інформувати педагогічну раду освітнього закладу про завдання, зміст і результати освітньої й корекційно-розвиткової роботи;

- брати участь (виступати з повідомленнями та доповідями) в засіданнях психолого-педагогічних консилиумів;

- проводити серед вихователів, вчителів і батьків дітей психопрофілактичну роботу щодо попередження та корекції порушень психофізичного розвитку (відповідно до типу порушення);

- брати участь у проведенні батьківських зборів і наданні консультацій батькам;

- займатися обладнанням групової кімнати, навчальної кімнати, навчального кабінету; розробляти необхідний дидактичний матеріал;
- забезпечувати психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями психофізичного розвитку з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей та індивідуальних освітніх потреб;
- забезпечувати охорону життя і здоров'я дітей під час навчального, виховного, розвиткового процесу, дозвіллевої, трудової, побутової діяльності;
- вести документацію за встановленою формою;
- підтримувати зв'язок зі спеціалістами інклюзивно-ресурсних центрів;
- систематично підвищувати свою професійну кваліфікацію;

2.2. Соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко): змістове наповнення другого модуля передбачає виконання практикантами основних обов'язків педагога-дефектолога відповідно до змісту діяльності соціально-реабілітаційного центру:

- надання дітям, що знаходяться на утриманні в центрі і є предметом діяльності центру, зокрема дітям з особливими освітніми потребами (психічно хворі з вираженими симптомами хвороби), комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги;
- здійснення з цією категорією дітей, зокрема дошкільного віку, корекційної, освітньої, виховної, реабілітаційної роботи;
- проведення психолого-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини;
- забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей та індивідуальних освітніх потреб;
- створення умов для здобуття дітьми освіти у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах за місцем знаходження центру;
- забезпечення оволодіння дітьми первинними професійними навичками, їхнє трудове навчання (відповідно до віку дитини);
- сприяння місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у соціальному супроводженні дітей, що вибули з центру і виховуються в сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу;
- робота із сім'ями дітей щодо нормалізації умов їхнього виховання; надання консультативної допомоги педагогічним та соціальним працівникам і батькам або особам, що їх замінюють, у питаннях соціально-психологічної

адаптації дітей.

Змістовий модуль III: Підготовка звітної документації та захист результатів педагогічної практики

Заключний етап педагогічної практики присвячується *узагальненню проведеної студентом роботи*: підбиваються підсумки, готуються матеріали до звіту, систематизується відповідна документація.

3.1. Оформлення звітної документації.

Оформлення у відповідності до визначених вимог індивідуального плану проходження педагогічної практики у дошкільних, шкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах, щоденника педагогічних спостережень, конспектів проведення залікових форм роботи та звіту про проходження практики, що є основною формою звітності студента і має містити відомості про виконання практикантом усіх розділів програми практики, аналіз її результатів, мати висновки та пропозиції.

3.2. Захист практики на підсумковій конференції.

Презентація або захист результатів педагогічної практики відбувається на підсумковій конференції. Під час захисту в присутності керівника і членів підсумкової комісії відбувається обговорення проведеної роботи і звіту кожного практиканта; оцінюється їхня діяльність та затверджуються характеристики. Загальні підсумки педагогічної практики виставляються у формі *заліку*.

Таблиця 2

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1: Організація діяльності студента-практиканта. Ознайомлення з особливостями організації життєдіяльності дітей, планування та здійснення корекційно-педагогічного, реабілітаційного процесу в умовах спеціального, інклюзивного закладу освіти, соціально-реабілітаційного центру (дитячого містечка)					
1. Участь в настановчій конференції. Ознайомлення зі змістом та завданнями практики	3			3	
2. Складання індивідуального плану практики	3			2	1
3. Ознайомлення з нормативними документами, що регламентують роботу закладів освіти та соціально-реабілітаційних центрів	6			5	1

4. Вивчення матеріальних та психолого-педагогічних умов організації освітньо-виховного, корекційного, реабілітаційного процесу в закладі освіти, ознайомлення з устаткуванням профільованих приміщень. Ознайомлення із структурними підрозділами соціально-реабілітаційного центру; вивчення типових нормативів оснащення центру (наявність необхідної матеріально-технічної бази, зокрема приміщень, які відповідають санітарним і технічним вимогам)	5			5	
5. Вивчення структури закладу освіти, соціально-реабілітаційного центру, документації щодо організації освітньо-виховного, корекційного, реабілітаційного процесу; функціональних обов'язків педагогів-дефектологів, керівників освітньо-корекційних кабінетів (кімнат), устаткуванням профільованих приміщень	5			5	
6. Вивчення і узагальнення інформації про форми і методи навчання й корекційно-розвиткової роботи у закладі освіти; підходи до системи викладання відповідних предметів; організацію спілкування із дітьми з особливими потребами; мотивацію навчальної діяльності. Ознайомлення з формами і методами освітньо-корекційної, реабілітаційної діяльності, соціального захисту дітей у соціально-реабілітаційному центрі	6			5	1
7. Ознайомлення із особливостями взаємодії закладу з родинами дітей з особливими потребами.	3			3	
<i>Разом за модулем 1</i>	31			28	3
Змістовий модуль II. Самостійне виконання студентами-практикантами обов'язків педагогічних працівників (відповідно до профілю закладу). Навчально-методична робота					
1. Відвідування та аналіз різних форм роботи у закладах освіти та соціально-реабілітаційному центрі	6			6	

2.Участь у засіданнях педагогічної ради, методичних комісій, психолого-педагогічних консиліумів	4			4	
3. Самостійне проведення діагностичної роботи у закладах освіти та соціально-реабілітаційному центрі	5			5	
4. Підготовка пробних форм роботи освітнього, розвиткового, корекційного, реабілітаційного, психотерапевтичного, методичного, дослідницького та ін. спрямування.	11			10	1
5. Проведення пробних форм роботи у закладах освіти – освітньо-виховної; корекційно-розвиткової, корекційно-реабілітаційної – з дітьми (учнями) щодо їхнього навчання та усунення у них порушень розвитку (відповідно до структури порушення); Проведення пробних форм роботи у соціально-реабілітаційному центрі: надання дітям, зокрема з особливими освітніми потребами (психічно хворі з вираженими симптомами хвороби), комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги; проведення психолого-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини	12			12	
6. Підготовка залікових форм роботи у закладі освіти та соціально-реабілітаційному центрі	11			10	1
7. Проведення залікових форм роботи у закладі освіти та соціально-реабілітаційному центрі	11			10	1
8. Опрацювання навчально-методичних розробок з освітньо-виховної; корекційно-розвиткової, корекційно-реабілітаційної тощо (на вибір). Підбір навчального й методичного матеріалу для оснащення навчальних кімнат (класів), навчальних кабінетів; розробка тематичного дидактичного матеріалу, підготовка обладнання та наочності.	10			10	

9. Робота із сім'ями дітей щодо нормалізації умов їхнього виховання; надання консультативної допомоги педагогічним та соціальним працівникам і батькам або особам, що їх замінюють, у питаннях соціально-психологічної адаптації дітей	5			5	
10. Виконання індивідуального завдання	5			5	
11. Реалізація особистісної компоненти: взаємодія з дітьми, педагогами, батьками дітей на принципах толерантності, взаємоповаги, командного підходу у вирішенні питань освітньо-корекційного процесу; етичні норми поведінки відносно осіб з порушеннями психофізичного розвитку; емоційна стабільність, прагнення до самовдосконалення та саморозвитку				Протягом практики	
<i>Разом за модулем 2</i>	80			77	3
Змістовий модуль III: Підготовка звітної документації та захист результатів педагогічної практики					
1. Підготовка звітної документації з педагогічної практики	5			4	1
2. Захист педагогічної практики на підсумковій конференції.	4			3	1
<i>Разом за модулем 3</i>	9			7	2
Всього годин:	120			112	8

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Зміст самостійної роботи упродовж педагогічної практики у шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах визначається загальною концепцією підготовки бакалаврів за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. Він включає в себе освітньо-виховну, корекційно-розвиткову, реабілітаційну, освітньо-пізнавальну, методичну і дослідницьку діяльність студентів, а також формування необхідних компетенцій майбутнього педагога-дефектолога.

Самостійна робота студентів спрямована на:

- формування і розвиток професійних прикладних умінь студентів у галузі

спеціальної освіти, закріплення набутих теоретичних знань із дисциплін освітньої програми підготовки бакалаврів спеціальності 016 Спеціальна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка "Корекційна психопедагогіка та логопедія";

- оволодіння необхідними професійними компетентностями за обраним напрямом спеціальної підготовки.

Самостійна робота студентів під час педагогічної практики передбачає такі *форми і види*:

- формування індивідуального графіку проходження педагогічної практики;
- ознайомлення з нормативними документами, що регламентують роботу закладів спеціальної дошкільної, середньої освіти, закладів освіти з інклюзивною формою навчання, соціально-реабілітаційних центрів;

- вивчення матеріальних та психолого-педагогічних умов діяльності базових закладів освіти;

- ознайомлення з функціональними обов'язками педагогів-дефектологів, керівників освітньо-корекційних кабінетів (кімнат), устаткуванням профільованих приміщень;

- участь в засіданнях педагогічної ради, методичних об'єднань, методичних комісій, психолого-педагогічних консилиумів тощо;

- вивчення та проектування видів, форм і методів освітньо-виховної, корекційно-розвиткової, реабілітаційної діяльності з дітьми з особливими потребами;

- складання конспектів навчальних занять (уроків), індивідуальних занять, виховних заходів тощо;

- підготовка пробних форм роботи у закладах освіти, у соціально-реабілітаційному центрі;

- проведення, самоаналіз і аналіз різних форм роботи у закладах освіти – освітньо-виховної, корекційно-розвиткової, корекційно-реабілітаційної : навчальні заняття, уроки, виховні заходи, групові та індивідуальні корекційно-розвиткові заняття тощо;

- застосування отриманих знань про своєрідність розвитку дітей з різноманітними порушеннями психофізичного розвитку, про специфіку їх навчання та виховання у процесі планування та реалізації основних напрямків корекційної роботи з дітьми із особливими освітніми потребами.

- діагностування розвитку дитини з особливими потребами, самостійне моделювання та здійснення процесу корекційно-розвиткової допомоги дітям на засадах індивідуального підходу;

- виконання індивідуального завдання;
- оформлення звіту про проходження педагогічної практики і його захист.

У процесі самостійної роботи упродовж педагогічної практики студенти беруть участь у різних видах навчальної, виховної, корекційно-розвиткової, методичної, організаційної, дослідної роботи базового закладу, виконують завдання керівника практики, викладача-методиста, педагогів освітнього закладу та працівників соціально-реабілітаційного центру.

При цьому студенти-практиканти:

- забезпечують міжпредметні зв'язки практики з вивченими дисциплінами;
- на засадах теоретичних знань з предметів фахової підготовки проектують, конструюють, організовують й аналізують навчальну, виховну, корекційну, реабілітаційну діяльність, управляють нею й оцінюють її результати; організують методичну діяльність і забезпечують взаємозв'язок з педагогічним колективом закладів та батьками дітей.

- планують різноманітні форми роботи відповідно до навчального плану закладу й на основі його стратегії;

- розробляють й проводять різні за формою навчальні та розвиткові заняття (уроки), найбільш ефективні при вивченні відповідних тем і розділів програми, адаптуючи їх до різних рівнів розвитку дитини з особливими потребами;

- ясно, логічно викладають зміст матеріалу, опираючись на знання й досвід дітей;

- відбирають й використовують відповідні навчальні й розвиткові засоби для побудови технологій навчання і розвитку дітей з особливими потребами;

- аналізують наукову, навчальну й навчально-методичну літературу й використовують її для побудови власного викладу програмного матеріалу;

- організують психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами, аналізують його ефективність і результативність відповідно до індивідуальних особливостей дітей.

Індивідуальні завдання

Протягом проходження практики студенти можуть виконати повідомлення та підготувати публікації або доповіді для участі в науково-методичному семінарі базової кафедри чи інших наукових заходах кафедри чи факультету за наступною тематикою.

Орієнтовна тематика для підготовки доповідей або публікацій:

- Нормативно-правові акти, що регулюють освіту дітей з особливими

потребами.

- Загальні міжнародні документи про права людини та право на освіту.
- Категорії дітей з особливими потребами.
- Право на індивідуальну форму навчання дітей з особливими потребами.
- Організація навчально-виховного процесу в спеціальному закладі дошкільної освіти, спеціальній школі (школі-інтернаті).
- Правовий статус соціально-реабілітаційного центру.
- Соціальний захист дітей з особливими потребами.
- Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Зміст самостійної роботи, зокрема індивідуальні завдання і форми роботи, у процесі педагогічної практики конкретизується і доповнюється для кожного студента залежно від специфіки і характеристики виконуваної навчальної, виховної, розв'язкової, корекційної, методичної діяльності. Виконання індивідуального завдання студентами також здійснюється з урахуванням виконуваної навчальної, виховної, розв'язкової, корекційної, методичної діяльності.

6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Педагогічна практика вважається завершеною за умови виконання студентами всіх вимог програми практики. Виконання практики завершується підготовкою та захистом звіту про практику. Матеріали до звіту готують щоденно, а його безпосереднє оформлення здійснюють протягом останнього тижня практики. Студенти готують звіт про практику засобами текстового редактора Word і друкують його на стандартних аркушах формату А4 (210x297 мм) (8-10 сторінок). Достовірність викладеної у звіті інформації засвідчується підписом керівника практики та скріплюється печаткою факультету педагогічної освіти і соціальної роботи.

Підведення підсумків практики здійснюється шляхом індивідуального захисту практики кожним студентом. Під час захисту студент розповідає комісії про проходження практики, формулює завдання практики і пояснює їхнє виконання; інтерпретує отримані результати, відстоює обрану ним методику виконання завдань. Після завершення захисту виставляють диференційовану оцінку.

Під час захисту оцінюються:

- повнота виконання програми практики та індивідуального завдання;
- відповіді студента на поставлені запитання.

Студенту, який не виконав програму практики без поважних причин, отримав негативний відгук на засіданні кафедри про виконану роботу або не набрав достатню кількість балів, рішенням вченої ради факультету може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених фаховою кафедрою.

Підсумки проведення педагогічної практики обговорюються на засіданні базової кафедри, а загальні результати практики підводяться на засіданні вченої ради факультету педагогічної освіти та соціальної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Система поточного й підсумкового контролю знань

Навчальні досягнення студентів із педагогічної практики оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів здійснюється з урахуванням поточного (робота згідно означених модулів) і підсумкового оцінювання (звітна документація з практики та захист звіту з практики).

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента упродовж практики, виконання самостійної роботи.

Кількість балів за роботу упродовж практики залежить від дотримання таких *вимог*:

- своєчасність виконання завдань практики;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання завдань практики;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність під час педагогічної практики.

Остаточне оцінювання знань, практичних умінь і навичок студентів здійснюється після завершення педагогічної практики.

Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів поточного і підсумкового контролю за:

а) самоорганізацію практики – опрацювання наукової, навчальної і методичної літератури; участь у настановчій та підсумковій конференціях (*максимум 5 балів*);

б) здійснення навчальної, виховної, розвиткової, корекційної, методичної та ін. роботи, психолого-педагогічного супроводу, виконання індивідуального завдання (максимум 65 балів);

в) підготовку і оформлення звітної документації; захист звіту з практики; особистісні характеристики студента (відповідальність, організованість тощо) (максимум 30 балів).

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ				
<i>№ п/п</i>	<i>Напрямок діяльності</i>	<i>Види і форми роботи</i>	<i>Кількість балів</i>	<i>Максимальна кількість балів</i>
1.	<i>Самоорганізація практики</i>	<i>Участь у настановчій та підсумковій конференції Опрацювання наукової і методичної літератури</i>	<i>1-5</i>	<i>5</i>
2.	<i>Виховна, розвиткова, корекційна робота; забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку з урахуванням їхніх психофізичних, вікових й індивідуальних особливостей та індивідуальних освітніх потреб</i>	<i>Конспекти пробних і залікових форм роботи Оцінка за проведення пробних форм роботи Оцінка за проведення залікових форм роботи Спостереження та аналіз (рецензія) форм роботи колег Психолого-педагогічний супровід</i>	<i>1-35</i>	<i>35</i>
	<i>Методична робота; організація роботи з батьками</i>	<i>Виконання обов'язків помічника вихователя (учителя) групи (класу), працівника соціально-реабілітаційного центру. Опрацювання навчально-методичних матеріалів. Робота з батьками дітей</i>	<i>1-20</i>	<i>20</i>
	<i>Виконання індивідуального</i>	<i>Результати виконання індивідуально-творчого</i>	<i>1-10</i>	<i>10</i>

	<i>завдання</i>	<i>завдання (оцінює викладач-методист або науковий керівник)</i>		
<i>Кількість балів поточного контролю</i>				<i>70</i>
<i>ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ</i>				
	<i>Звітна документація</i>	<i>Психолого-педагогічна майстерність:</i> <ul style="list-style-type: none"> - педагогічний такт; - комунікабельність; - емпатійність; - неконфліктність тощо <i>Особистісні характеристики студента:</i> <ul style="list-style-type: none"> - дисциплінованість; - ініціативність; - самостійність; - професійна спрямованість; - інноваційність тощо <i>Звітна документація</i>	<i>1-20</i>	<i>20</i>
	<i>Захист практики</i>	<i>Захист практики</i>	<i>1-10</i>	<i>10</i>
<i>Кількість балів поточного контролю</i>				<i>30</i>
<i>Сума балів поточного й підсумкового контролю</i>				<i>100</i>

Вимоги до звітності та підведення підсумків практики

Звітними документами щодо проходження студентом педагогічної практики у шкільних, дошкільних закладах освіти та соціально-реабілітаційних центрах (дошкільний вік) є:

- Індивідуальний план роботи студента на термін проходження педагогічної практики. Щоденник педагогічної практики.
- Конспекти пробних форм роботи. Матеріали консультацій.
- Конспекти, презентація Microsoft Power Point та дидактичні матеріали до залікових форм роботи (навчальна, виховна, розвиткова).
- Аналіз (рецензія) форми роботи колеги-студента (одна навчальна форма, одна виховна форма).
- Матеріали індивідуального завдання.
- Звіт про педагогічну практику з конкретизацією видів діяльності навчального, виховного, корекційно-розвиткового, реабілітаційного, методичного напрямів.

- Додатки (супровідні матеріали, світлини проходження практики чи інше, що, на думку студента, підтверджує якість проходження практики).

Звіт повинен містити відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики. Обов'язковим є наявність висновків та пропозицій, складених практикантом на основі аналізу освітньо-виховного, корекційно-розвиткового процесу. Розділи й окремі питання звіту мають бути чітко визначені, викладені в логічній послідовності та конкретизовані.

Зміст критеріїв оцінювання результатів педагогічної практики:

90–100 б. "відмінно" – всі завдання практики виконано в повному обсязі, виявлено вміння студента застосовувати і творчо використовувати педагогічні та методичні знання, пов'язані з особливостями і засобами педагогічної діяльності. Виявлено вміння проводити лекційні та практичні заняття з застосуванням інноваційних технологій педагогічної діяльності, будувати стосунки з студентами та викладачами. Також продемонстрована активність та ініціативність у підготовці та проведенні навчальних занять. Звіт подано у встановлений термін, який містить всі структурні елементи. У щоденнику студента-практиканта зафіксовано зміст роботи протягом усього періоду проходження асистентської практики. Характеристика-відгук позитивна, оцінка керівника за практику – "відмінно".

82–89 б. "дуже добре" – завдання виконані правильно, але недостатньо повно. Виявлено вміння студента застосовувати педагогічні та методичні знання, пов'язані з особливостями і засобами педагогічної діяльності. Виявлено вміння проводити практичні заняття, але заняття шаблонні, не виявлено творчого, індивідуального підходу. Виявлено вміння встановлювати контакт з студентами та викладачами. Звіт подано у встановлений термін, який містить всі структурні елементи. У щоденнику студента-практиканта зафіксовано зміст роботи протягом усього періоду проходження практики. Характеристика-відгук позитивна, оцінка керівника за практику – "дуже добре".

75–81 б. "добре" – завдання практики виконано, але неповно, в ході виконання завдань, зокрема підготовки до занять, допускалися незначні помилки. Виявлено вміння проводити практичні заняття, але заняття шаблонні. Звітна документація оформлена згідно вимог. У щоденнику студента-практиканта зафіксовано зміст роботи протягом усього періоду проходження практики. Характеристика-відгук позитивна, оцінка керівника за практику – "добре".

67–74 б. "задовільно" – завдання практики виконано в неповному обсязі, в

ході виконання завдань допускалися помилки. Звітна документація недооформлена або оформлена з помилками. Щоденник оформлено невірно. У характеристиці-відгуку оцінка керівника за практику – "задовільно".

60–66 б. "достатньо" – завдання виконано з помилками. Всі завдання практики виконувалися, але допущені неточності. Документація оформлена неповно, з помилками. Щоденник недооформлено. У характеристиці-відгуку оцінка керівника за практику – "задовільно".

1–59 б. "незадовільно" – завдання невиконані. Виявлені проблеми встановлення контакту, не сформовані вміння проводити відповідні види педагогічної діяльності. Звітна документація оформлена з помилками. Відсутній щоденник, характеристика-відгук.

8. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
75 – 81	C		
67 – 74	D	задовільно	
60 – 66	E		
1 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Література:

1. Баєва Т.Ф. Корекційна педагогіка як галузь педагогічної науки. *Освіта Донбасу*. 2011. № 2 (145). С. 57-65.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник А.М. Богущ. К. : Видавництво, 2012. 26 с.
3. Валєєв Р.Г. Освітнє право України : Навч. Посібник. Луганськ : Луганська правова фундація, 2011. 287 с.
4. Васильківська С. Індивідуальна соціально-педагогічна та медико-психологічна карта супроводу учня з особливими потребами. *Дефектолог*. 2009. № 3 (27). С. 26-37.
5. Васянович Г.П. Педагогічна етика : Навч. посіб. К. : "Академвидав", 2011. 248 с.
6. Волошина О.В. Основи корекційної педагогіки. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. 168 с.
7. Волошина О.В. Підготовка майбутніх учителів до інклюзивних форм роботи як нагальна потреба сучасної школи. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Теоретичний та науково-методичний часопис*. Том 1. Рівне, 2010. С. 253-258.
8. Давидюк М.О. Корекційна педагогіка: Хрестоматія. Вінниця : ТОВ "Фірма "Планер", 2011. 205 с.
9. Дерев'янко Б.В. Надання освітніх послуг: правовий статус суб'єктів: монографія. Донецьк: Видавничий дім "Кальміус", 2011. 336 с.
10. Дерев'янко Б.В. Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04 / Донецький юридичний інститут Міністерства внутрішніх справ України. Донецьк, 2014. 504 с.
11. Дефектологічний словник / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. К. : Леся, 2011. 528 с.
12. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. С. 3103.
13. Засенко В.В. Софій Н.З., Створення ресурсних центрів : посібник для батьків дітей з особливими освітніми потребами. К. : ФО Придатченко П.М., 2007. 216.
14. Ілляшенко Т.В. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами. *Директор школи*. 2009. № 34. С. 19-24.
15. Колишкін О.В. Корекційна освіта. Вступ до спеціальності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Суми : Університетська книга, 2013. 391 с.

16. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання : навч.-метод. посіб. К. : АТОПОЛ, 2011. 273 с.
17. Колупаєва А.А. Таранченко О.М., Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів : навч.-метод. посіб. К. : АТОПОЛ, 2010. 96 с.
18. Колупаєва А.А. та ін. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Л. Даниленко. К., 2007. 172 с.
19. Колупаєва А.А. Законодавчі та нормативно-правові основи здобуття освіти дітей з комбінованими вадами. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями зору та інтелекту / за ред. В.І. Бондаря, Л.С. Вавіної, В.В. Тарасун. К., 2008. 248 с.
20. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р. : відповідає офіц. тексту. Харків : Право, 2016. 82 с.
21. Концепція розвитку інклюзивної освіти. *Дефектолог.* 2010. № 3. С. 3-5.
22. Концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в найближчі роки та на перспективу / За ред. В.І. Бондаря, Л.С. Вавіної. К., 1996. 36 с.
23. Лист МОН України № 2.5-281 від 05.02.2018 року "Роз'яснення щодо тривалості уроків в інклюзивних класах".
24. Мирончук Н.М. Методичні основи організації педагогічної практики студентів закладу вищої освіти: метод. посібн. Житомир, 2017. 52 с.
25. Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2017 № 635 "Про внесення змін до Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах".
26. Наказ МОН України від 08.06.2018 № 609 "Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти".
27. Основи спеціальної та інклюзивної педагогіки : навч. посіб. / за заг. ред. проф. Ю.Д. Бойчука. Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2018. 338 с.
28. Пантонюк Т., Невмержицька О., Пантонюк М. Основи корекційної педагогіки: Навчально-методичний посібник. 2-ге видання, доповнене і перероблене. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. 324 с.
29. Педагогічна практика студентів. За ред. проф. А.Д. Бондаря. К. : Вища школа, 1972, 252 с.

30. Педагогічна практика: Навч.-метод. посібник. За ред. А.А. Сбруєвої, О.Г. Козлової. Вид. 3-є, доп. і перероб. Суми : Сумський ДПУ, 2007.
31. Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу) України для дітей з вадами або (та) розумового розвитку : В збірнику законодавчих та нормативних актів про освіту. Вип. 2. К., 2008.
32. Порядок комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу. Нормативні документи. Для завідуючих ДНЗ / Упорядник Чала Т.Т. Х. : Вид. група "Основа", 2007. 528 с.
33. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 49. С. 259.
34. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. С. 380.
35. Проскурняк О.І., Коваленко В.Є. Діагностика інтелектуальних порушень: навч.-метод. посіб. для студентів спеціальності "Спеціальна освіта". Харків : Індустрія, 2017. 196 с.
36. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей: методичний посібник / Укл.: А. Луговський, М. Сварник, О. Падалка. Львів : Колесо, 2008. 144 с.
37. Реалізація оновленого змісту освіти дітей з особливими потребами: початкова ланка: Навчально-методичний посібник / Н.Б. Адамюк, Л.Є. Андрусишина, О.О. Базилевська та ін.; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки; За ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої, Н.О. Макаручук, В.І. Шинкаренко. Київ, 2014. 336 с.
38. Сак Т. Контроль та оцінювання соціальної компетентності учнів з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному класі. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання*. № 4 (58). 2010. С. 8-11.
39. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994 г. Киев, 2000. 21 с.
40. Синьов В. М. Мультидисциплінарний (медико-психолого-педагогічний) характер діагностики і корекції розвитку особистості при порушеннях процесу соціалізації. Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі : матеріали методологічного семінару АПН України 19 березня 2008 р. Київ, 2008. С. 527-532.
41. Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в

- Україні. *Дефектологія*. 2004. № 2.
42. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології: Навч. Посібник. К. : Вища шк., 1994. 143 с.
43. Софій Н., Найда Ю. Філософія інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні : Науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції. К., 2007. С. 7-14.
44. Соціально-правове забезпечення корекційної освіти: Методичний посібник для студентів зі спеціальності "Спеціальна освіта". Ужгород: Редакційно-видавничий відділ ДВНЗ "УжНУ", 2018.
45. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / В.І. Бондар (голов. ред.). Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.
46. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н.З. К. : ТОВ "Видавничий дім "Плеяди"", 2015. 66 с.
47. Холковська І.Л. Корекційна педагогіка. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2007. 328 с.

Інтернет-ресурси:

1. <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/ins=5Fspe=5Fped> / Електронна бібліотека Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка.
2. <http://osvita.ua> Освітній портал "Освіта.UA".
3. <http://znannya.info> Інформаційний портал "Знання".
4. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 (Дата набрання чинності для України: 06.03.2010). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
5. Концепція розвитку інклюзивної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/.
6. Мартинчук О.В., Маруненко І.М., Луцько К.В. Спеціальна педагогіка: нав. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. К.: Київ, ун-т ім. Бориса Грінченка, 2017. 364 с. http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23200/1/O_Martynchuk_I_Marunenko_K_Lutsko_O_Taran_T_Melnichenko_T_Yezhova_SP_KSPKIO_IL.pdf7
7. Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання: Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-384 від 18.05.2012. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/.
8. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у

загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова КМУ від 9 серпня 2017 р. № 588. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/588-2017-%D0%BF>.

9. Про встановлення строку навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585 (Із змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 780 від 27.08.2010) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/585-2003-%D0%BF>.

10. Про діяльність санаторних та спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2013 № 1723. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/normativno-pravova-baza/>.

11. Про забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами, з числа переселенців із місць проведення антитерористичної операції; Лист Міністерства № 1/9-430 від 28.08.2014 р. до листів Міністерства освіти і науки України від 25.06.2014 № 1/9-335 та від 13.08.2014 № 1/9-413. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2775->.

12. Про затвердження Інструкції про медичне обстеження дітей і підлітків, які направляються до загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.05.1997 р. № 137/131. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0328-97>.

13. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення особових справ неповнолітніх, які направляються до спеціальних загальноосвітніх шкіл та спеціальних професійних училищ для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.12.1994 р. № 362. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0031-95>.

14. Про затвердження Концепції соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 619-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/619-2004-%D1%80>.

15. Про затвердження Плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі: Наказ МОН від 31.12.2015 № 1436. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/56635/.

16. Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки "Безбар'єрна Україна": Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. № 784. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/784-2009-%D0%BF>.

17. Про затвердження Положення про спеціальну загальноосвітню школу

(школу- інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку: Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.09.2008 р. № 852. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z121908>.

18. Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.02.2015 № 104/52, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 лютого 2015 року за № 224/26669. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0224-15>.

19. Про затвердження Типового навчального плану для дітей з інтелектуальними порушеннями помірного та тяжкого ступеня (початкова школа): Наказ МОН України від 21.07.2017 № 1081. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/56635/.

20. Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженим фізичними можливостями: Наказ Міністерства освіти і науки України від 10.06.2011 р. № 568. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/588/2011>.

21. Про навчальні плани та організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році: Лист МОН України від 14.06.2017 № 1/9-325. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/56158/.

22. Про невідкладні питання діяльності дошкільних та інтернатних навчальних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2002 р. № 1243 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1243-2002-%D0%BF>.

23. Про Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах для навчання дітей з особливими освітніми потребами (за нозологіями) у 2017/2018 навчальному році: Лист МОН України від 03.07.2017 № 1/9-362. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKNXJmOHR3T1N5NG8/view>.

24. Про розроблення корекційно-розвиткового та методичного забезпечення спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2015 № 44. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3465->.

25. Про розроблення навчального забезпечення для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.10.2013 № 1517. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/normativno-pravova-baza/>.